מי שאכל ציפ'ס מטוגנים בשמן שטיגנו בו שניצל לפני כן, האם צריך להמתין שש שעות?

והנה בהשקפה ראשונה נראה שהציפ'ס דומים לדין תבשיל של בשר המבואר בשו"ע (סי' פ"ט סעיף ג') ואם כן לפי דעת הרמ"א ושאר הפוסקים צריך להמתין שש שעות.

אבל לאחר עיון קצת נראה שאין הנדון דומה ממש לתבשיל של בשר, שהרי בתבשיל של בשר המאכלים נתבשלו ביחד עם הבשר ממש וקיבלו טעם ישר מן הבשר, משא"כ בנדון דידן אין הטעם של הבשר עובר באופן ישיר מהשניצל לציפס, אלא שבתחלה טיגנו את השניצל בשמן, והבשר נתן טעם בשמן, ורק לאחר מכן טיגנו את הציפ'ס בתוך השמן, והשמן נתן טעם של בשר לתוך הציפ'ס, והיינו שהטעם עבר מהבשר לשמן (נ"ט ראשון) ומהשמן לציפ'ס (נ"ט שני) וגם זאת בשני זמנים שונים, ואינו דומה לתבשיל של בשר שקיבל טעם של הבשר באופן ישיר ובזמן אחד.

ואם כן יש לדון אם אפשר להקל מדין נ"ט בר נ"ט, שהרי הטעם עבר מהשניצל לשמן וזהו נ"ט ראשון ואח"כ מהשמן לצ'יפס וזהו נ"ט בר נ"ט, (ועיין בסימן צ"ה סעיף א' וסעיף ב') ולפי זה אין להמתין שש שעות וכמו שכתוב בפירוש בב"י (או"ח סימן קע"ג) והובא להלכה ברמ"א (סימן פ"ט סעיף ג'), אלא שנחלקו בפוסקים האם נ"ט בר נ"ט שייך באוכלים, **ובשו"ת פני אריה** (סי' מ"ח ומ"ט, הובא בפת"ש סק"א) פסק דיש להקל גם בנ"ט בר נ"ט בשני אוכלים[1], אבל דעת **רוב הפוסקים**[2] להחמיר שאין אומרים נ"ט בר נ"ט באוכלים וכך מקובל הלכה למעשה.

אמנם בנדון דידן שאינו רוצה לאכול את הצ'יפס ביחד עם הגבינה, אלא שאכל אותם בפני עצמם, והשאלה היא רק בנוגע להמתנה שש שעות, אולי יש מקום להקל בצירוף שיטת השו"ת פני אריה דשפיר חשיב נ"ט בר נ"ט אפילו בשני אוכלים עכ"פ לענין זה שלא נצטרך להמתין שש שעות, ואף את"ל דלא הוי נ"ט בר נ"ט כלל גם לענין המתנה שש שעות כי דעת השו"ת פני אריה היא דעת יחיד ולא חזי לאצטרופי[3], מ"מ זהו דוקא כשרוצה לאכול אם המין ההופכי, אבל לענין המתנה שש שעות אולי יש מקום לומר שגם שאר הפוסקים יודו להקל.

וגם את"ל לומר שזה חשיב רק נ"ט אחד גם לענין המתנה שש שעות עדיין אפשר להקל, שהרי בחידושי רעק"א (סימן פ"ט אות ד') כתב דאם בישלו חומץ חריף בקערה של בשר דאין בו משום נ"ט בר נ"ט אפ"ה מותר לאכול גבינה אחריו, עכ"ל. א"כ הוא הדין בנידון דידן, דאף על פי שאין נ"ט בר נ"ט באוכלים וחשיב רק נ"ט אחד מ"מ אין צורך להמתין שש שעות.

ואל תתמה אם כן מדוע החמירו בתבשיל של בשר והרי גם הוא אינו אלא נ"ט אחד ומ"מ החמירו להמתין שש שעות, שהרי חילוק גדול יש ביניהם, והוא שהתבשיל של בשר קיבל

---

[1] וכן משמע בפרישה (סימן צ"ה אות ה) עיין פרי מגדים (סימן צ"ה משב"ז סק"ד).

[2] בספר התרומה (סי' ס"א ד"ה אם כן) כתב דשמא לא אמרו נ"ט בר נ"ט אלא בכלי, ובשערי דורא (סי' ס') הביא דבריו והשמיט תיבת "שמא", אלא כתב בפשיטות דהטעם נקלש רק בכלי ולא באוכל, וכ"כ בשלטי גיבורים (חולין לב.) וכן פסקו לדינא המנח"י (כלל ל"ה סקט"ז) והפרי מגדים (סימן צ"ה משב"ז סק"א) והחוו"ד (סי' צ"ה ביאורים סק"א) ורקע"א (סי' צד סעיף ו') ושו"ת בית אפרים (יו"ד סי' ל"ז) והיד יהודה (פיה"א סק"א ופיה"ק סק"ב) וערוך השלחן (סימן צ"ה סעיף ג') וכף החיים (סק"י).

[3] ולהאיר שבהגהות זר זהב על או"ה (כלל ל"ט סק"א) כתב דאילו היה הפני אריה רואה דבריהם המפורשים של ספר התרומה ותשובות מיימוניות (הלכות מאכ"א סי' כ"א) ואו"ה (כלל ל"ט דין ו) שכתבו להדיא דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט כי אם בכלי ולא באוכלין גם הוא עצמו לא היה מיקל בזה מסברא בעלמא.

טעם ישירות מהבשר והוא טעם הבא מן הממש (במציאות), משא"כ בנידון של רעק"א שהדבר חריף לא קיבל טעם ישירות מן הבשר ממש, אלא מן הבשר לקערה ומן הקערה לדבר חריף, אלא שבדבר חריף יש בו חידוש דין שגם נ"ט בר נ"ט נהפך ליהות נ"ט אחד[4] (כמו שמבואר ברמ"א סימן צ"ה סוף בעיף ב' ובשו"ע סימן צ"ו סעיף א'), וכן בנדון דידן שאין כאן נ"ט אחד שבא ממש ישירות מן הבשר, אלא מהשניצל לשמן ומהשמן לצ'יפס, אלא שכיון שהוא בשני אוכלין דינו כנ"ט אחד ולא כנ"ט בר נ"ט[5], וא"כ שפיר יש להקל.

אומנם עדיין אפשר לחלק בין הא דרעק"א לנדון דידן, והוא שבנדון דידן כשאוכלים את הצ'יפס אוכלים גם את השמן הבלוע בהם, והשמן עצמו הרי הוא נ"ט אחד הבא מן הממש בדיוק כמו תבשיל של בשר, ומ"מ אינו דומה ממש לתבשיל של בשר, שהרי בתבשיל של בשר התבשיל הוא העיקר ומתכוין לאוכלו, משא"כ נדון דידן השמן אינו אלא כדבר טפל וכשאוכל הציפ'ס אינו מתכוין לאכול את השמן, ואף אם יתכוין גם לשמן מ"מ אינו רוצה את הטעם של הבשר[6] וזה שטיגנו את הציפ'ס לתוך השמן הבשרי הוא רק מסיבה צדדית שאינו יכול להחליף את השמן בכל פעם ופעם כדי לחסוך וכיוצא בזה.

נמצא בסופו של דבר הצד השווה בין הצ'יפס ודבר חריף שנתבשל בכלי בשרי, ששניהם לא קיבלו אלא נ"ט אחד שלא באופן ישיר מן הממש, דלא כתבשיל של בשר, והצד השווה שבין הצ'יפס והתבשיל של בשר הוא שבשניהם הרי הוא אוכל נ"ט אחד הבא מן הממש אלא שבתבשיל של בשר הרי זה עיקר התבשיל, משא"כ הצ'יפס שהם בעצמם לא קיבלו טעם ישר מן הבשר אלא שבלוע בהם שמן שקיבלה טעם ישר מן הבשר, ועכ"פ יוצא ברור שאין הנדון דומה ממש בכל פרטיו לתבשיל של בשר.

וא"כ כיון ששני הטעמים שנאמרו להמתנה שש שעות לא שייכים הכא אפשר להקל, ואף על פי שגם בתבשיל של בשר אין את שני הטעמים ובכל זאת אזלינן לחומרא שאסור לאכול אחריו גבינה והטעם מבואר באחרונים[7] שהוא משום לא פלוג, מ"מ אין בו אלא חידושו (ראה בהערה 293) וכן שמעתי ממורי הרה"ג הרב מיכאל שלמה אבישיד.

---

[4] ולדעת כמה ראשונים גם בדבר חריף יש נ"ט בר נ"ט, עיין חולין (קי"א ע"ב) פירוש ראשון של רש"י וכן דעת הרשב"א והרמב"ן והר"ן וכן נקט הב"י (בסימן צ"ו) בדעת הרמב"ם והרי"ף, אלא דשם מיירי בדוחקא דסכינא בדר חריף קר, אבל ע"י הבישול יש מקום לומר דחמיר טפי ואין כאן המקום להאריך בזה.

[5] ועד"ז כבר כתבו באחרונים להקל לגבי חלות שנתחממו על גבי סיר של בשר אפילו למ"ד דנ"ט בר נ"ט בשעת בישול לא מקרי נ"ט בר נ"ט מ"מ הקילו מצד דברי רעק"א הנ"ל שגם בנ"ט אחד אין צורך להמתין שש שעות.

[6] ועיין בספר מגילת ספר (אות ד') שכתב דבאמת לאחר תבשיל של בשר לא שייכי הטעמים שנאמרו באיסור אכילת גינה אחר בשר אלא דמ"מ החמירו משום לא פלוג [ובזה נחלקו השו"ע והרמ"א, דדעת השו"ע דדוקא באוכל שומן אמרינן לא פלוג, דכיון שאוכל הבשר בעצמו לא חילקו חכמים, משא"כ בתבשיל של בשר דאינו אוכל הבשר עצמו, וא"כ אף להרמ"א שהחמיר משום לא פלוג גם בתבשיל של בשר היינו דוקא אם נתכוין שיהיה בתבשיל טעם בשר, דאז שייך לקרותו "תבשיל של בשר" וכיון שרצונו לאכול התבשיל בטעם בשר, לא החמירו, אבל אם לא נתכוין כלל שיקבל התבשיל טעם הבשר, אלא שלא טרח להדיח הקדירה (ובנדון דידן להחליף את השמן) אין עליו כלל שם תבשיל של בשר ולא שייך לומר בזה לא פלוג, וכעין זה מבואר ביד יהודה (פיה"א סק"ה). ולהאיר שכבר ראינו כעין סברא זו בשו"ע אדמו"ר הזקן (באו"ח סימן תקי"ג קו"א סק"ד) בנוגע למילתא דעבידא לטעמא שמחלק אם השומן נפל מעצמו או שהניח אותו בכוונה, ועל פי סברא זו יש לומר דאף אם תמצא לומר שנדון דידן דומה ממש לתבשיל של בשר מ"מ יש לחלק בין תבשיל לתבשיל והיינו שאם בישל בכוונה אם הבשר דינו כתבשיל של בשר שצריך להמתין שש שעות, ואם לא בישל בכוונה עם הבשר כדי ליתן טעם אינו צריך להמתין, עכ"פ בנידון דידן שיש עוד כמה צדדים ניתן להקל.

[7] עיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' כ"ו).

ועוד יש לחזק דברינו לפי מה שכתבו הפוסקים[8] גבי תבשיל פרווה שנבלע בו זיעה העולה מן הבשר, שאינו צריך להמתין שש שעות אחריו, אע"פ שבשו"ע סימן צ"ב סעיף ח' מבואר שהזיעה העולה מן החלב דינה כחלב ממש.

ועוד יש לצרף דברי **הש"ך** (סימן פ"ט סקי"ט) שביאר דברי הרמ"א (שם בסעיף ג') דמיירי בקערה שלא הודחה יפה ונשאר בה קצת ממשות של בשר, ומ"מ אם בישל בה מאכל פרווה, אינו צריך להמתין שש שעות אחריו, ועיין **בפת"ש**[9] (שם) שהבין שהש"ך מיירי אף כשאין ששים[10] נגד הממשות ואף על פי כן אינו צריך להמתין שש שעות, ואף על פי שרוב פוסקים[11] חולקים בדבר ופירשו דברי הש"ך כשיש ששים נגד הממשות, מ"מ בצירוף[12] אם כל הנ"ל, דשמא יש להקל דאמרינן נ"ט בר נ"ט גם באוכלים עכ"פ לענין המתנה שש שעות, ועוד יש לצרף כדברי רעק"א הנ"ל, ועוד דתבשיל של בשר עצמו אינו אסור אלא משום לא פלוג הבו דלא לוסיף עלה, ועוד יש לומר שבכי האי גוונא יש לסמוך על טעימת ישראל אם אומר שלא הרגיש טעם של בשר.

אחר שהבאנו את הצדדים להקל רציתי להביא גם את הצדדים להחמיר.

א. אין לצרף דעת הפני אריה שהוא דעת יחיד נגד כל הפוסקים ובפרט שבהגהות זר זהב על או"ה (כלל ל"ט סק"א) כתב דאילו היה הפני אריה רואה דבריהם המפורשים של ספר התרומה ותשובות מיימוניות (הלכות מאכ"א סי' כ"א) ואו"ה (כלל ל"ט דין ו) שכתבו להדיא דלא אמרינן נ"ט בר נ"ט כי אם בכלי ולא באוכלין גם הוא עצמו לא היה מיקל בזה מסברא בעלמא.

ב. אין ללמוד כלום מדברי רעק"א הנ"ל, שהרי בדבר חריף שנתבשל בקדירה בשרי אין שם טעם בשר אלא מה שבלוע בדופני הקדירה, משא"כ בנדון דידן נשאר טעם בשר הבלוע בשמן שהוא יותר חזק מסתם טעם הבלוע בכלי כידוע, והראיה שטעם הבלוע בכלי נפגם לאחר 24 שעות משא"כ באוכל (עיין סימן ק"ג סעיף ה), ועוד שבדבר חריף יש לומר לומר דקיל טפי שהרי לדעת כמה מן הראשונים גם בדבר חריף יש נ"ט בר נ"ט, ועוד שבנדון דידן נשאר גם שומן של בשר ממש ולפעמים אפילו שאריות של בשר בתחתית הכלי.

ג. אין להוכיח כלום ממה שכתבו הפוסקים להקל בדין זיעה כנ"ל דיש לחלק בין תבשיל שקיבל זיעה ובין תבשיל שנתבשל ממש לתוך רוטב בשרי, והוא הדין הכא שטיגנו את הציפ'ס לתוך השמן עצמו, ועוד דזה עצמו שאין להמתין שש שעות אחרי תבשיל שקיבל זיעה של בשר דבר חידוש שהרי בשו"ע סימן צ"ב סעיף ח' מבואר דזיעה דינו כבשר עצמו, וא"כ היות ואין הנדון דומה לראיה יש להחמיר.

ד. אין לסמוך על דעת מיעוט הפוסקים שפירשו בכוונת הש"ך (סי' פ"ט סקי"ט) דמיירי אף באין

---

[8] שו"ת רב פעלים (ח"ג סי' י"ג) דעת תורה למהרש"ם (סי' פ"ט סעיף ג') בשם האשל אברהם (להגר"ר אופנהיים) ברכי יוסף (שיו"ב סי' פ"ט סקל"ב) כף החיים (סימן פ"ט סקנ"ד) שו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' רי"ז)

[9] וכן כתבו יד אברהם, והערוך השלחן (סעיף י"ג).

[10] ולענ"ד כך מוכרח מזה שהש"ך בעצמו כתב וז"ל "דבכהאי גוונא אסור לאוכלו עם גבינה כמבואר לשם ושרי הכא", ובשו"ע שם כתב וז"ל "ואם לא היתה רחוצה יפה אם יש בממש שעל פני הקדירה יותר מאחד בששים בדגים אסור לאכול בכותח", הרי מבואר דמה שהשו"ע אסר שם לאכול עם הגבינה מותר כאן לאכול אחריו גבינה ולא צריך להמתין שש שעות, וכיון שמפורש בשו"ע שם שאסר רק כשאין ששים א"כ גם מה שמותר כאן לאכול אחריו גבינה בלא המתנה מיירי אפילו כשאין ששים, דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא וכמו שכתב בפת"ש.

[11] בית לחם יהודה, בית מאיר (סקי"ט) אורח מישור (סק"ה) חגורת שמואל (על הלבוש סקכ"ד) בית יהודה (הובא בדרכי תשובה סקמ"ב) פרי מגדים (או"ח סימן קע"ג מב"ז סק"א).

[12] ואין לומר דשמא הבשר פוגם את השמן כמבואר בסימן ק"ג כיון שזה נאמר אך ורק בשמן זית ולא בשאר סוגי שמנים למיניהם (עיין בכף החיים שם).

ששים, שהרי רוב הפוסקים החמירו בזה הלא המה הבית לחם יהודה, והבית מאיר (סקי"ט) והאורח מישור (סק"ה) וחגורת שמואל (על הלבוש סקכ"ד) ובית יהודה (הובא בדרכי תשובה סקמ"ב) ופרי מגדים (או"ח סימן קע"ג מב"ז סק"א) ופירשו דברי הש"ך כשיש ששים, ועוד דמה שהפת"ש הוכרח לפרש דברי הש"ך אף כשאין ששים אינו אלא[13] משום שהיה קשה לו דאם מיירי ביש ששים הדרא קושיא לדוכתא, אבל עיין בפרי מגדים (שם) שתירץ דהש"ך מיירי שיש ששים והחידוש הוא שמותר אף לכתחילה[14] (לאכול תבשיל זה אף אם יודע מראש ומתכנן לאכול חלבי לאחר מכן). ועוד הרי במשמרת שלום הבין שגם הפת"ש חזר בו שאחר שפירש דהש"ך מיירי אף באין ששים כתב "כעת ראיתי בספר בית לחם יהודה וכו'.

ועוד יש להוסיף דהש"ך מיירי בקדירה שלא הודחה יפה, משמע דהודחה מרוב שיירי הבשר, אלא שלא הודחה יפה, אבל בקדירה שלא הודחה כלל מנלן להקל, ובנדון דידן לא זו בלבד שלא הדיחו את הכלי בכלל, אלא גם לא החליפו את השמן בכלל וגם בתחתית הכלי נשארו הרבה ממשות, אבל עיין בהערה 297.

ולענין הלכה אחר עיון רב בנושא נראה שיש להקל ואין צריך להמתין שש שעות כלל, מצד כל הטעמים הנזכרים למעלה, ובעיקר משום שנדון דידן אינו שונה מתבשיל של בשר בכמה ענינים, ואפילו תבשיל של בשר עצמו אינו אלא חומרא משום לא פלוג ואין בו אלא חידושו, וכן פסק מורי הרה"ג הרב מיכאל שלמה אבישיד מהטעמים הנ"ל.

[13] אבל עיין בהערה 297 ולפי מה שכתבנו שם קשה להבין איך אפשר להבין דברי הש"ך באופן אחר ואף לפי התירוץ של הפרי מגדים אינו אלא מתרץ מה החידוש אבל מדברי הש"ך משמע בפירוש שבא להקל גם כשאין ששים לא רק משום דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא, אלא משום שכך מפורש שבדברי הש"ך שכתב דמה שאסור שם (בסימן צ"ה סעיף) מותר כאן, ושם מיירי שאין ששים.

[14] והיינו שלדעת הרמ"א בסימן צ"ט לא התיר לכתחילה ליתן את המים לתוך הבשר אע"פ שהטיפה חלב שנפלה לפני כן לתוך המים כבר נתבטלה בששים, ורק בדיעבד מותר, אבל כאן שאינו מערב התבשיל עם החלב ממש אלא בזה אחר זה מותר לכתחילה אף לדעת הרמ"א, אבל לדעת הש"ך שם אין חידוש בזה שהרי הוא ס"ל שאפילו לכתחילה מותר לשפוך את המים לתוך הבשר, אלא שכאן הש"ך בא לתרץ דברי הרמ"א.